

אֵהָלָהָלָ

וּאָרָא

r0548474308@gmail.com

לע"נ מרת רחל לוי בת תמרה ז"ל

ותעל הצפרדע (ח ב)

בגמ' סנהדרין (סז): ר"ע אומר צפרדע אחת היתה ומכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים (רש"י על התורה) ומלאה כל ארץ מצרים אמר לו ר"א עקיבא מה לך אצל הגדה כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות צפרדע אחת היתה שרקה להם (ושמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם, רש"י) והם באו.

מאי הנפק"מ בפלוגתתם.

נפק"מ א'

בספר אמרות חכמות על התורה ובספר אוצר חיים מובא מספר דור דעה: כידוע נהגו חכמינו ז"ל לפרקים להשתמש בלשון אלגוריה (השאלה), בדרך משל ומליצה, ברמזים למאורעות שארעו בימיהם, וחששו לדבר עליהם בלשון גלויה, מסתבר, שבימים ההם, בדומה ליימנו, קרה לפעמים שבאחת המדינות הגיע לשלטון שונא ישראל, ובבת אחת אחזה שנאת ישראל בכל תושבי המדינה, והתעורר אז בין אנשי הרוח היהודים ויכוח, בדומה לויכוח שבימנו על גרמניה, כלום חולל היטלר ימש"ו את האנטישמיות הגרמנית או שהאנטישמיות הגרמנית הולידה את היטלר ימש"ו.

ר"ע אומר: "צפרדע אחת הייתה ומילאה את כל ארץ מצרים" בסך הכל, הכל התחיל בצפרדע אחת, והצפרע האחת היא שהדביקה בחיידקי מגיפה את כל הארץ והרעילה אותה ומילאה אותם בצפרדעים.

על כך השיב לו ר"א: לא, אין הדבר מתקבל על הדעת. אי אפשר שתלד צפרדע אחת צפרדעים רבות כל כך – שיהיה רשע אחד הופך בין לילה מליוני אנשים לרשעים, אלא: "צפרדע אחת הייתה, שרקה להם והם באו" אף קודם לכן הייתה הארץ מלאה בצפרדעים, אלא שחבויות היו, מוסתרות, ולא באה הרישעה לידי ביטוי משום שחסרה היתה מנהיג שירכוז סביבו את כל הצפרדעים, וברגע שעלה מנהיג כזה "שרקה להם והם באו" רק ניתן האות ובבת אחת באו ונתקבצו ונתגלו בדמותם האמיתית.

נפק"מ ב'

המהרש"א (ח"א ד"ה ותעל) אומר, נראה הא דניחא ליה לראב"ע לומר הכי, צפרדע אחת היתה ושרקה וכו' ולא כדברי ר"ע דצפרדע אחת היתה והשריצה וכו'.

כי עד מכת כינים היו המצריים חושבים שעל ידי כישוף היו המכות הראשונות מה שאין כן בכינים דלא מכניף (= שלא מקבצים)

אם כן לדברי ר"א שהאחת שרקה וכולם באו היינו דמכניף, שפיר חשבו המצריים דע"י מעשה כשפים באו ועלו שהשד הכניף (= קיבצם)

אבל לדברי ר"ע שצפרדע אחת השריצה את כל הצפרדעים, דבר זה בריאה חדשה היא, ומעשה גמור הוא, ואמאי לא קאמרו המצריים עלה "אצבע אלוקים" דהא השד לא יוכל להכניף.

נפק"מ ג'

בספר **אוצר אפרים** הביא מתורת מהרי"ץ (דושינסקיא) איתא בפסחים (נג:): חנניה מישאל ועזריה נשאו ק"ו בעצמם מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווים על קדושת ה' כתיב בהו (ז, כח) ובאו ועלו בביתך וגו', אנו שמצווים על קדושת ה' על אחת כמה וכמה.

ולכאורה יש לפרוך על הק"ו הצפרדעים הגם שאינם מצווים על קדושת ה' מ"מ אין להן תורה ומצוות, ואינם מפסידים ע"י מסירת נפשם שום דבר, מה שאין כן ישראל שהם בר תורה ומצוות, איך יפסידו להיות חופשים וערטילאים מתורה ומצוותיה, בפרט שלא היה עבודה זרה ממש אלא אנדרטי, כמו שכתבו תוס' בפסחים (שם ד"ה מה ראו).

ונראה לפרש הק"ו עם דברי הילקוט סוף תהלים (רמז תתפ"ט) בשעה שסיים דוד ספר תהלים זחה דעתו עליו, אמר לפניו, רבש"ע, כלום יש בעולם שאמר שירה כמוני, נזדמנה לו צפרדע אחת, אמרה לו, אל תזוח דעתך עליך, שאני אומרת שירה יותר ממך, עיי"ש.

נמצא שאם הצפרדע מוסר נפשו עבור קדושת ה', מפסיד בזה השירות ותשבחות שאומר תמיד לה', ולכן נשאו חמו"ע ק"ו מצפרדע, שאינם מצווים על קדושת ה' ומפסידים מלומר שירה, בכל זאת מסרו את נפשם, ק"ו אנו שמצווים על קדושת ה', עלינו למסור נפשנו הגם שמפסידים התורה והמצוות.

ובזה מובן מחלוקת ר"ע ור"א:

לר"ע שהצפרדע השריצה את שאר הצפרדעים, ואלו עוד לא הורגלו לומר שירה כי עתה נבראו, א"כ יש לק"ו פירכא כהנ"ל.

אבל ר"א סבירא ליה שהצפרדעים נבראו מכבר והורגלו לומר שירה, וע"י שמסרו נפשם הפסידו השירות והתשבחות, בכל זאת לא חסו על עצמם ומסרו נפשם בעד קדושת ה'.

נפק"מ ד'

בספר **להורות נתן** - גשטטר ביאר הנפק"מ באריכות. בגמ' פסחים (נג:): אמרו עוד זו דרש תודוס איש רומי מה ראו חמו"ע שמסרו עצמן על קדושת ה' לכבשן האש, נשאו ק"ו בעצמם מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווים על קדושת ה' כתיב בהו "ובאו ועלו בביתך וגו' ובתנורך ובמשארותיך" אימתי משארות מצויות אצל תנור הווי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווים על קדושת ה' על אחת כמה וכמה.

ופרש"י מה ראו וכו' שלא דרשו "וחי בהם ולא שימות בהם"

והקשו תוס' דהא גבי חמו"ע בפרהסיא הוי, ובפרהסיא חייב למסור עצמו אפי' על מצוה קלה כמבואר בסנהדרין (עד).

ומתרץ ר"ת דצלם זה שעשה נבוכדנצר לא ע"ז הווי אלא אנדרטה שעשה לכבוד עצמו ולכך קאמר מה ראו עכ"ד.

לפי זה יוצא. דאע"ג שחמו"ע לא היו מחוייבים למסור נפשם שהרי לאו ע"ז הווי מ"מ למדו ק"ו מצפרדעים דרשאים להחמיר על עצמם אף שאינם מחוייבים.

וזה כשיטת תוס' במס' ע"ז (כז). אם רוצה להחמיר על עצמו ולמסור נפשו אפי' בשאר מצוות רשאי עיי"ש.

אך לרמב"ם (פ"ה מיסודי התורה ה"א) דבשאר המצוות שבתורה לא נאמר בהם יהרג ואל יעבור אם נהרג

ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו ע"ש. ואסור להחמיר על עצמו. א"כ אכתי תקשי קושיית התוס', אמאי הוצרכו חמו"ע ללמוד ק"ו מצפרדעים, ממה נפשך, אם צלם זה היה ע"ז, א"כ חייבים למסור נפשם מדינא, ואם לאו ע"ז הוי אלא אנדרטה א"כ אסור להחמיר על עצמם ולמסור נפשם.

בתוס' הרשב"א (פסחים נג:) כתב בשם רבינו מאיר ז"ל ליישב קושיית התוס', דהכי פירושו: מה ראו חמו"ע שסמכו על הנס שיינצלו, נשאו ק"ו מהצפרדעים שבטחו ביוצרים להנצל, שהרי לא לקבל שכר עשו, ולא מתו, כדדרשינן "וימותו הצפרדעים וכו'" אבל שבתנורים לא מתו, עכ"ד.

כעין זה כתבו בדעת זקנים לבעלי התוס' (וארא ח ט) דאותם שבתנורים לא מתו, לפי שבטחו בהקב"ה ונכנסו בתנור חם בציווי השי"ת, ע"ש.

הנה לפי תירוץ זה ליכא ראייה מחמו"ע דרשאים להחמיר על עצמם, דמה שמסרו עצמם על קידוש ה' הוא משום דסמכו על הנס שיינצלו, ולמדו כן מהצפרדעים.

ונראה דשני תירוצים אלו תלויים בפלוגתת ר"ע ור"א:

בשלמא אם צפרדע א' היתה ושרקה להם והם באו כדעת ר"א, נמצא שהיו אלו צפרדעים שנוולו בדרך הטבע ורק ביאתם ואסיפתם למצרים היתה בדרך נס, אך הם עצמם היו טבעיים שנוצרו כדי לחיות כשאר צפרדעים שבעולם, ועל כן כשמסרו נפשם על קידוש ה', שפיר היו יכולים לסמוך על הנס, ולבטוח שיינצלו, דאמאי יקפח הקב"ה את חיותן בשביל המצוה, א"כ שפיר י"ל כתירוץ של רבנו מאיר שבתו' הרשב"א שסמכו עצמם על הנס, וממילא ליכא הוכחה שאדם רשאי להחמיר על עצמו למסור נפשו בשאר מצוות שהרי גם חמו"ע לא מסרו נפשם אלא בשביל שסמכו על הנס ולא כל אדם רשאי לסמוך על הנס אלא כשיודע בנפשו שאין מתכוין לשם קבלת שכר, כפי שנראה מתוס' הרשב"א הנ"ל.

אך לר"ע דס"ל צפרדע א' היתה וממנה יצאו נחילים נחילים, נמצא שהיו אלו צפרדעים שלא נבראו בדרך הטבע וכל עיקר סיבת ותכלית בריאתם היתה רק לצורך הכאת המצריים וממילא אין לומר שהצפרדעים בטחו על הנס שיישאר בחיים, דמיבי תיתי תעלה על דעתן שיעשה להם נס, ואחרי השלמת המצוה בדין הוא שימותו כי אין בהם שום צורך נוסף. א"כ לא יתכן לומר כתי' רבנו מאיר שסמכו על הנס, על כרחך מוכח כתי' ר"ת דחמו"ע מסרו נפשם על קידוש ה' משום שרשאים להחמיר על עצמם גם בשאר מצוות והיינו כשיטת תוס' בע"ז.

מעתה אתי שפיר מה דפליגי ר"ע ור"א בענין הצפרדעים הרי יש בו נפק"מ להלכה:

לר"ע: מוכח מחמו"ע דרשאי להחמיר על עצמו ולמסור נפשו אף בשאר מצוות וכשיטת תוס' (ע"ז כז).

ולר"א: אסור להחמיר על עצמו כדעת הרמב"ם.

על כן יפה אמר ר"א לר"ע מה לך אצל הגדה, דר"ע רצה ללמוד לשיטתו מדברי הגדה שבצפרדעים, לדבר הלכה. ועל זה אמר לו ר"א מה לך אצל הגדה, כלומר דאין למדים הלכה מהגדה, כמבואר בירושלמי (פאה פ"ב ה"ד) דאין למדים מן ההגדות.

הנה לפי דברינו יוצא דר"ע ס"ל דמותר להחמיר ע"ע ולמסור נפשו אף בשאר מצוות.

עפ"י יומתקו דברי המהרש"א (ברכות סא:): פעם א' גזרה מלכות הרישעה שלא יעסקו בתורה בא פפוס בן יהודה ומצאו לר"ע שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה עד שלבסוף הוציאו את ר"ע להורג, והק' המהרש"א איך מסר ר"ע את נפשו על לימוד התורה הלא על ביטול תורה אינו חייב למסור נפשו, ות"י בחד תירוצא דס"ל לר"ע כתוס' (ע"ז כז).

ולדרכנו הרי ר"ע לשיטתיה דלפי מה שפי' בענין הצפרדעים יוצא דרשאי להחמיר על עצמו בשאר מצוות.

ובזה אתי שפיר הא דעירובין (כא:): מעשה בר"ע שהיה חבוש בבית האסורים ולא היו לו מים לנט"י לאכילה ואמר ר"ע מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חברי, אמרו, לא טעם כלום עד שהביאו לו מים ונטל ידיו. והק' תוס' דהא במקום סכנה פטור מנט"י. ות"י דמחמיר ע"ע היה ע"ש.

לדרכנו ר"ע לשיטתו דס"ל דמותר להחמיר ע"ע אף בשאר מצוות ואפי' במצוות דרבנן.

(וע"י עוד בפתחא זעירתא אות ג' שבראש סי' נתן פריו על מסכת מכות). וע"י עוד נפק"מ בספר חמודי צבי - יאיר ובספר חיי נפש - זלמנוביץ באריכות.

תגובות הארות הנצחות ותירומות יתקבלו בברכה כעת במייל: r0548474308@gmail.com